

DET ER SÅ MYNDIGT

MYNDIGHEDENS ANSVAR OG VILKÅR
I FORANDRINGSSAMFUNDET

Jesper Hartvig Thomsen

Erling Andersen

Den Kommunale Højskole

FORORD

Det er ikke så tit, Den Kommunale Højskole udgiver bøger eller anden form for skriftligt materiale, men vi gør det, når vi mener, at vi kan give væsentlige bidrag til samfundsmæssige debatter – eller måske starte én.

Igennem de seneste år har vi beskæftiget os med emnet kommunens rolle som myndighed. På den ene side lever kommunen i sin rolle som myndighed en lidt skjult tilværelse – i forhold til den megen snak om service. På den anden side er kommunens rolle som myndighed ofte årsagen til konflikter mellem borgere og forvaltning.

Tilbage i 1998 arrangerede Den Kommunale Højskole et endagsseminar om udøvelsen af myndighed. På seminaret havde vi blandt andre inviteret en præst og en proceskonsulent for at få nye synsvinkler på debatten. Deres input gjorde, at vi efterfølgende opfordrede de to til at skrive en bog om deres bud på myndighedsbegrebet og de udfordringer, det står over for. Her er så resultatet.

Bogens tilgang til emnet er utraditionelt, forstået på den måde, at emnet ikke er anskuet ud fra den traditionelle juridiske synsvinkel men derimod ud fra forfatternes kulturhistoriske ståsted. Herfra pejler de sig frem til aspekter af myndighedsopgaven, der normalt overses eller ikke behandles.

Bogen vil forhåbentlig provokere på en konstruktiv måde, hensætte læseren i eftertænk-somhed og ikke mindst måske lukke op for en helt ny måde at anskue forholdet mellem borger og myndighed på. Det er en bog, som udgør et vigtigt bidrag i enhver debat om vort demokrati.

En stor tak til forfatterne, sognepræst Erling Andersen og konsulent Jesper Hartvig Thomsen.

Jørgen Hahn, rektor

NÅR VILKÅRENE ÆNDRES

MAN RÅBER IKKE, NÅR MAN HAR UNIFORM PÅ

Tinsoldaten måtte nøjes med et enkelt ben, men standhaftig, det var han. Han stod lige så fast på sit ene ben, som andre gjorde på to, men det, skriver H.C. Andersen, gjorde ham til gengæld mærkværdig. Han stod nemlig ikke blot fast, men han stod fast på sit. Han var kun i stand til at se en sag fra én eneste side, sin egen. Han tog sig selv og sit eget som udgangspunkt, og ikke et øjeblik vaklede den etbenede i sit syn på verden omkring ham. Da den lille jomfruelige danserinde løftede sit ene ben så højt i vejret, at tinsoldaten slet ikke kunne finde det, var han overbevist om, at hun kun havde ét ben – ligesom han selv. Han undersøger rigtignok sagen ganske nøje, han lægger sig ligefrem på langs for at kigge nærmere, men da han ikke fra sin synsvinkel kan få øje på det andet ben, er han forvisset om, at hans synspunkt er sandheden.

Og han står fast på sit synspunkt. Han er jo standhaftig.

Når man siger om én, at han er standhaftig, betyder det, at han ikke giver efter i trængsler, modgang eller over for fristelser. Han holder fast ved sin beslutning. Han er urokkelig, udholdende, viljefast, karakterfast, og måske derfor ligefrem en helt.

Der er dog ikke meget heltemodigt ved tinsoldatens standhaftighed, snarere en god portion stædighed. Da han var røget ud af vinduet og endt i rendestenen med benet lige i vejret, kunne han, skriver H.C. Andersen, have råbt: Her er jeg! Så havde de nok fundet ham, men

han fandt det ikke passende at skrike højt, da han var i uniform.

H.C. ANDERSEN

Senere, da et par gadedrenge placerer soldaten i en papirbåd og lader ham sejle med regnvandet, forandrer han ikke en mine, men ser lige ud, og selv da han ryger ned ad vandfaldet, holder han sig helt stiv, for ingen skulle kunne sige ham på, at han blinkede med øjnene.

VILKÅR MÅ MAN INDORDNE SIG

Tinsoldatens standhaftighed kan være udtryk for heltemodig urokkelighed eller for tåbelig stædighed. Naturligvis er begge tolkninger aldeles urimelige, eftersom en soldat, der er lavet af tin, har forholdsvis nemt ved at holde stand. Det går nærmest helt af sig selv. H.C. Andersen fortæller imidlertid, *som om* soldaten har andre muligheder, *som om* han kunne handle anderledes – men den standhaftige gør det bare ikke, og grundene hertil forekommer nok så indsnævrede: Ham skal man ikke se blinke med øjnene, ham skal man ikke høre råbe, når han har uniform på!

På den ene side kan det få læseren til at få ondt af den standhaftige, på den anden side véd læseren hele tiden god besked: Tinsoldatens standhaftighed er ikke et frit valg, men derimod et vilkår, som han må indordne sig, og derfor går det, som det går. Eventyret slutter i kakkelovnen, og tinsoldaten kan hverken gøre fra eller til, hvad han altså heller ikke gør.

Ordet *vilkår* betyder, at der er nogle kår, som ens vilje må finde sig i, noget, man ikke kan ændre på men tværtimod må acceptere som et ubetinget udgangspunkt for sine handlinger.

K.E. Løgstrup kalder den moderne tanke om, at mennesket har “frit valg på alle hylder” for totalillusionen i den moderne kultur. Man vælger ikke suverænt, man er derimod *situeret*. Det betyder, at man har nogle vilkår, og dem må man finde sig til rette med.

Soldatens vilkår var den stivhed, stædighed eller standhaftighed, som kom af, at han var fabrikeret af tin. Det i sig selv er mere trist end den kendsgerning, at der kun var tin nok til ét ben! Tinsoldaten måtte blive stående, hvor han var blevet stillet.

Og det er som bekendt ikke kun for tinsoldater, at det er afgørende, hvordan de er stillet.

VILKÅR UNDER FORANDRING

Uanset om man taler om den offentlige myndighed, forældremyndigheden, lægens myndighed eller en helt fjerde slags myndighed, så er myndigheden underlagt nogle vilkår, som myndigheden ikke selv kan ændre på. Den er *situeret*. Den er stillet. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at vilkårene ikke forandres. Tværtimod. Mens tinsoldaten bestandigt er bundet til samme vilkår, så er vilkårene for myndigheden og dermed også for myndighedsudøvelse under hastig forandring i disse år.

Det, der har karakteriseret den offentlige sektor i de seneste år i forhold til den tekniske omverden, er: en rivende teknologisk udvikling, en øget markedsorientering med nye brugergrupper, krav om organisatorisk omstilling og tilpasning, kort sagt mere turbulens og usikkerhed.

KURT KLAUDI KLAUSEN: OFFENTLIG ORGANISATION, STRATEGI OG LEDELSE, s. 46

Samfundet ligger under for en stigende kompleksitet. Ikke dermed sagt, at det hele bliver mere kompliceret, det gør det også, men der er forskel på, om noget er kompliceret, eller om det er komplekst.

Det komplicerede er det svære, men det kan dog ved hjælp af lidt snilde og anstrengelse udredes og fremstilles i en enkel form. Det komplekse derimod kan ikke udredes. Hvis man forsøger at forenkle det komplekse, er man ude i et uføre. Bodil Jönsson sammenligner i sin populære bog *Ti tanker om tid* det komplicerede med en bunke sammenfiltret garn, der kan filtreres ud, mens det komplekse sammenlignes med et gobelin. Hvis man trækker trådene ud af gobelinet, ødelægges både mønster og form. I det komplekse er man således henvist til at acceptere det modsætningsfyldte og derfor famle sig frem, vride og vende og betragte fra alle sider.

Samfundsformerne er altså ikke blot blevet komplicerede, men komplekse. Lars Qvortrup har givet én af sine bøger titlen *Det hyperkomplekse samfund*. Så kan det vist ikke blive mere komplekst.

Med den stigende kompleksitet ændres også autoritetsforholdene og dermed myndighedens vilkår. Myndigheden må reagere på disse forandrede vilkår. Den må billedligt talt opbygges af et nyt materiale, et materiale, som gør den knap så standhaftig.

PÅ VEJ I OVNEN?

Det er velkendt, at borgerne ikke længere tilkender den offentlige myndighed den autoritet, vi normalt forbinder med myndighed. I bogen *Det minimale selv* noterer Christopher Lasch autoritetens tilbagegang, og et andet sted skriver han, at autoritetens krise har dybe rødder i den nye historie. Nu til dags virker autoriteten fremmedartet, sommetider som noget foragteligt, sommetider noget virkeligt skræmmende, men oftere blot som noget ubelejligt. Årsagen, skriver han, er blandt andet officielle løgne og halve sandheder, som – hvad enten de stammer fra regeringsapparatet eller fra reklameindustrien – fører til vantro fra massernes side.

Myndighedsmisbrug er blevet mere og mere almindelige, og disse misbrug har givet anledning til folkelig kynisme og mistillid.

CHRISTOPHER LASCH: DEN BESTRÅLEDE FAMILIE, S. 223

Myndighedsmisbrug kan dog ikke bære skylden alene. Der er flere ting, der spiller ind. Tiderne har som bekendt ændret sig. Autoritetstroskab hører en ældre generation og en efterhånden fjern fortid til. Ofte rejses der tvivl ved og formuleres angreb på myndigheder både i presse og ved kaffebordene i de små hjem. Myndigheder og deres virke er i højere og højere grad under opsyn. Den samfundsmæssige bevidsthed er fokuseret på legalitet og legitimitet, og under dette pres fremstår myndigheden nemt som mere stædig og etbenet end som standhaftig helt.

Og den slags ender uvægerligt i kakkellovnen.

Udefra kan det være vanskeligt at se, om myndigheden optræder standhaftigt, stædigt eller modigt, og myndigheden kan såmænd selv have svært ved at finde sit ben i de forandrede vilkår.

Når vilkårene for myndigheden forandres, må myndighedens måde at udøve sin myndighed på naturligt nok også forandres. Det handler ikke bare om, at der med de ændrede samfundsstrukturer skal ske en ændring i den måde, myndighederne holder opsyn med borgerne. De ændrede samfundsstrukturer kræver mere gennemgående forandringer end som så.

Det er derfor vigtigt, at myndigheden får omformuleret sine beføjelser og kompetencer i takt med, at vilkårene forandres. Med andre ord kræves der en stadig refleksion, som skal hjælpe myndigheden til at se sig selv i en anden og tidssvarende institutionel betydning. Først derigennem er det muligt for myndigheden at handle anderledes og på en måde, som giver borgerne en ny erfaring af myndigheden.

Det er en sådan nyformulering af myndighedens ansvar og forandrede vilkår, vi vil beskæftige os med i denne bog.

Jesper Hartvig Thomsen & Erling Andersen